

Corona en het nep-informatie virus

We zijn het er allemaal wel over eens: digitale geletterdheid is belangrijk.

Voor zowel leraren als leerlingen. Maar over de invulling en vooral over de inhoud en definities zijn we het niet allemaal eens.

Tijdens de schoolsluiting in de coronacrisis werd abrupt overstapt op online leren en lesgeven. Toen werd ineens de inzet van technologie in het onderwijs heel erg belangrijk en daarmee digitale geletterdheid. Met wisselend succes werd online onderwijs verzorgd, maar de leraren zijn aan het begin van dit schooljaar blij dat er in het po en vo weer 'gewoon' face-to-face onderwijs gegeven kan worden.

Terug naar het oude?

Toch zijn informativaardigheden (waaronder mediawijsheid en reclamewijsheid valt) in deze tijden extra belangrijk. Op de manier waarop nieuws ons bereikte en de groei van meningen over corona heeft digitale geletterdheid een grote rol. Nu de minister voorlopig besloten heeft het onderdeel digitale geletterdheid niet op te nemen in de curriculum-herziening, blijven er toch nog wel wat gaten te vullen. Om informatie te kunnen verwerken is een goede leesvaardigheid een voorwaarde. Er is een sterke verbinding tussen online en offline geletterdheid. Omdat lang niet alle kinderen ouders hebben die in staat zijn om kinderen te stimuleren in die geletterdheden, ligt die taak bij scholen. Dit vooral om gelijke kansen te bevorderen. De afgelopen periode hebben we gezien dat ook de complottheorieën rondom het coronavirus hoogtij vieren. Tegengeluiden, kritische geluiden maar ook echte nonsensverhalen. Hoe gaan we onszelf en kinderen helpen om de goede vragen te stellen en nepnieuws te filteren van echt nieuws?

Informativaardigheden

Om informatie te kunnen filteren hebben leerlingen informativaardigheden nodig. Op die manier kunnen zij nepnieuws van echt nieuws onderscheiden. Vooral omdat we allemaal veel meer online waren, haalden we ook ons nieuws uit online bronnen. Dat die bronnen niet altijd even goed zijn, daar moeten wij leerlingen soms een handje bij helpen.

In de rapportage van de mediamonitor 2020 (helaas heeft het onderzoek plaatsgevonden voor de coronacrisis) zijn twee zorgen naar voren gekomen.

1. Jongeren zijn veel minder geïnteresseerd in lokaal nieuws.
2. Jongeren krijgen hun nieuws via sociale media, terwijl ze dat minder betrouwbaar vinden dan 'de officiële nieuwskanalen (kranten en betrouwbare websites).

Er is nog te weinig bekend over het nieuwsgebruik van jongeren op sociale media. Maar iedereen heeft wel eens gehoord "het stond op Facebook". Niet alleen nepnieuws, maar daaraan verbonden zien we ook de complottheorieën welig tieren. Het is niet altijd eenvoudig om waar en niet waar van elkaar te onderscheiden. Vooral omdat meningen en werkelijke bewijzen door elkaar heen gaan lopen. In het begin van de coronacrisis was er ook heel erg weinig bekend en moesten alle 'echte' onderzoeken nog gestart worden.

Is het nepnieuws of een complottheorie?

Een van de belangrijkste zaken bij nepnieuws en complottheorieën is met elkaar in gesprek blijven. Daarnaast zijn er een aantal checks die we samen met leerlingen kunnen doorlopen.

CHECKER NEPNIEUWS

CHECK, CHECK, DOUBBELCHECK

- CHECK** ACCOUNT: WIE PLAATSTE HET BERICHT?
- CHECK** WEBSITE: IS HET EEN BETROUWBARE SITE? (KLIK BIJ OVER ONS)
- CHECK** DE BRON: ZOEK DE ORIGINELLE BRON (GEBRUIK EEN ZOEKMACHINE)
- CHECK** DE PLEK: IS HET BERICHT OOK IN EEN KRANT OF OP OFFICIELE NIEUWSITE TE VINDEN?
- CHECK** DE HELE TEKST: WEES KRITISCH OP HET HELE BERICHT. KOPPENNELLEN IS NIET VOLDOENDE. LEES HET HELE BERICHT
- CHECK** DE PLAATJES: KLOPPEN DIE WEL? ZIJN ZE BEWERKT? ZIJN PLAATJES AL EERDER GEBRUIKT? REVERSE ZOEKEN
- CHECK** DE TECH EN STIL: INSPELEN OP EMOTIES, HEFTIGE KOPPEN, WANNABE EXPERTS?

Natuurlijk zijn complottheorieën niet iets van de laatste tijd, echter rondom het coronavirus worden deze wel zichtbaarder en de tegenstellingen tussen 'gelovers en niet gelovers' worden groter. Bij een complottheorie worden verbanden gelegd tussen gebeurtenissen zonder dat daar bewijs voor is. De meeste complottheorieën richten zich tegen de overheid, de media of de wetenschap. Er wordt dan vooral geroepen dat die het verkeerd hebben of iets voor ons verzwijgen. Volgens de meeste complottheorieën heeft de overheid daar belang bij en wil zij ons onderdrukken.

Een voorbeeld is het 5G-netwerk dat tegelijkertijd met het coronavirus uitgerold werd. Sommige mensen denken dat dit geen toeval is, ook al is er geen bewijs voor een verband tussen deze twee gebeurtenissen.

CORONA COMLOTCHECKER

CHECK, CHECK, DOUBBELCHECK

- VIJF KENMERKEN VAN EEN COMLOTTHEORIE. GEBASEERD OP DE CHECKLIST VAN DE AMERICAANSE SKEPTICS SOCIETY (MICHAEL SHERMER)
- ZIJN ANTWOORDEN OP DE VRAGEN...DOE DAN DE FAKENWSCHECK
- WERELDOVERHEERSING:** VALLEN DE WOORDEN WERELDDOMINANTIE OF HET OVERNEMEN VAN DE STAAT, ECONOMIE OF DE POLITIEK? (CHIPS INPLANTEREN BIJ VACCINATIE)
- BOVENNATUURLIJKE KRACHTEN:** WORDT ER GESPREKEN OVER OVERHEIDEN OF BEDRIJVEN DIE IETS GEHEIMHOUDEN, HEEL VEEL GEHEIMEN DIE WIJ NIET KENNEN?
- ONZINVERBANDEN:** WORDEN ER BEWAJZEN AANGETOOND TUSSEN ZAKEN WAAR GEEN VERBAND TUSSEN ZIT? (5G ALVORDEBELD)
- SPECULATIE:** WORDEN FEITEN EN SPECULATIES ZONDER BEWIJS MET ELKAAR AFGEWISSELD?
- WANTROUWEN:** WORDEN INSTANTIES (RVA, OVERHEID, GGD) GEWANTROUWD EN TEGENGESPREKEN KLOPPEN OFFICIELE FEITEN NIET?

Hoe check je of iets een complottheorie is?

Influencers

Ook is tijdens de coronacrisis de rol van influencers, die de jongeren aanspreken, soms twijfelachtig te noemen. Denk maar aan Doutzen Kroes met 6,4 miljoen volgers die 'nagedacht' had en veel gelezen had over het coronavirus. Ze stelde vragen over de rol van de media, waarom zouden we niet beter vitamines en goede voeding tegen het coronavirus moeten nemen en willen wij wel in een gecontroleerde en angstige samenleving leven? Haar bericht werd opgepakt door Gisele Bündchen, Rens Kroes (die zegt dat klei drinken goed oordeel is) en Sunnery James (de man van Doutzen) gereageerd instemmend. Vervolgens werden ook op tv een aantal 'influencers' aan het woord gelaten, die twijfelden aan de coronamaatregelen. Hoe zit het dan met de invloed die influencers hebben?

Begin deze zomer verscheen de vierde editie van een onderzoek over mediagebruik van jongeren door onderzoeksbureau Wayne Parker Kent. 61% van de jongeren gebruikt sociale media als nieuwsbron. De overgrote meerderheid van de jongeren heeft meerdere keren (72%) of wel eens (17%) reclame bij een influencer gezien. Ongeveer 24% van de jongeren vindt het moeilijk om bij influencers in te schatten wanneer iets reclame is.

Bij influencers is het verdienmodel reclame. Om te goed te kunnen filteren noemen we dat reclamewijsheid. Iemand met veel volgers prijst een product aan, meer is het niet. Het wordt wel wat tricky als de influencer een mening deelt, want wat is waar? Mensen zijn geneigd uitspraken van BN'ers eerder te geloven. Jongeren lezen deze berichten eerder dan dat zijn naar het coronadashboard van de overheid gaan, of naar de website van het RIVM.

Hoe doe je dit nu in de klas?

Het Big Six model is al eens in VIVES Magazine verschenen. Maar we hebben er even een nieuw jasje omheen gedaan. Wanneer je aan de slag wilt met nepnieuws en complottheorieën, kunnen leerlingen met deze 6 stappen hun informativaardigheden trainen. Vooral het formuleren van de zoekvraag en de manier waarop de zoekvraag gesteld wordt is belangrijk. Ook het gebruik van andere zoekmachines dan alleen Google is belangrijk. Er zijn een heleboel initiatieven en websites waar leerlingen spelenderwijs aan de slag kunnen met informativaardigheden. Een daarvan is de jaarlijkse MediaMasters van Mediawijzer.nl. (afb big 6 toevoegen) ■

HET BIG SIX MODEL

INFORMATIE ZOEKEN EN VINDEN

- Andere lessuggesties:**
Maak zelf een zoekmachine over een onderwerp: <https://cse.google.com/>
- Doe een wiki game:**
https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wiki_Game

Links naar bronnen en infographics
<https://cyberpsychology.eu/article/view/11976/10461>
<https://www.elsevierweekblad.nl/nederland/achtergrond/2020/07/hoe-influencers-complottheorie-een-over-het-coronavirus-verspreiden-768534/>

<https://learningrocks.nl/informativaardigheden-tijdens-corona>

Nepnieuws en complottheorieën
<https://www.mediawijsheid.nl/nepnieuws/>
<https://www.mediawijzer.net/bitfile-nepnieuws/>
<https://www.nji.nl/coronavirus/Ouders/Dagelijks-leven/Nepnieuws-en-complottheorieen>
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/desinformatie-nepnieuws>
<https://www.mediamonitor.nl/nieuws/digital-news-report-nederland-2020/Monitor-Digitale-geletterdheid>
<https://www.mediawijzer.net/kennisbank/leerlingmonitor-digitale-geletterdheid-2020/Onderzoek>
<https://www.kieskompas.nl/nl/opinie-onderzoek/resultaten-opinie-onderzoek-kieskompas/lpsos/Nieuwsuur>
https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-05/ipsos_corona_complot_v1.0.pdf

Boek Nepnieuws Han van der Horst
<https://www.scriptum.nl/boeken/nepnieuws/>